

**KOŁO KOLEKCJONERÓW
NUMIZMATYKÓW
PRZY WDK W JELENIEJ GÓRZE**

WORLD COLLECTION
MUNICIPALITY
1911

Na początek słów kilka

Do rąk członków Koła Kolekcjonerów Numizmatyków dociera drugi już numer naszego wewnętrznego biuletynu pt. "Koło Kolekcjonerów Numizmatyków przy WDK w Jeleniej Górze". Jest on bogatszy o ilustrowaną okładkę, o której bliżej w szczegółowej informacji wewnątrz.

W dalszym numerze można przeczytać recenzję wystawy "Pieniądz zastępczy na Śląsku w latach 1914 - 1924" ze zbiorów członka naszego Koła Kol. Janusza Ptaszyńskiego. Mamy nadzieję, że wielu Kolegów zwiedziło tę wystawę zorganizowaną przez Muzeum Walki i Pracy /Oddział Muzeum Regionalnego w Jeleniej Górze/ w marcu i kwietniu 1985 roku w Jeleniej Górze-Cieplicach.

Polecamy także dwa ciekawe artykuły dotyczące grosza - autorstwa Kol. Edwarda Kosińskiego oraz złotówki - napisany przez Kol. Kazimierza Chwedorowicza. Oba przynoszą czytelnikom podstawowe informacje o powstaniu i przekształceniach dwóch podstawowych nazw dla naszego, polskiego systemu monetarnego i pieniądza z nim związanych.

Szczególnej uwadze Kolegów polecamy informację o przygotowywanym opracowaniu pa. "Medale Jeleniogórskie w latach 1945-1985".

Numer kończy się wiadomościami Koła Kolekcjonerów Numizmatyków co powinno zawsze cieszyć się zainteresowaniem naszych czytelników.

Na zakończenie gorąco zachęcam Kolegów - członków Koła Kolekcjonerów Numizmatyków do współredagowania naszego biuletynu, bo m.in. od tej współpracy będzie zależać również los naszego pisma.

WYSTAWA.

Muzeum Walki i Pracy - Oddział Muzeum Regionalnego w Jeleniej Górze zorganizowało w marcu i kwietniu 1985 roku wystawę pn. "Pieniądz zastępczy na Śląsku w latach 1914 - 1924" ze zbiorów Kol. Jannusa Ptasińskiego /osłonka. PTAIWE Wrocławiu/. O wystawie mawiadniały stosowne afisze rozklejone w mieście jak i krótkie recenzje i informacje umieszczone we wszystkich dolnośląskich dziennikach oraz niektórych czołowych dziennikach centralnych.

W 12 dużych oszklonych gablotach J. Ptasiński zaprezentował 410 bonów ułożonych wg rejonów emitowania/rejencji/, a emisje poszczególnych miastchronologicznie od wydań okresu I wojny światowej do wielkiej inflacji. Na wystawie mogliśmy obejrzeć tylko papierowy pieniądz zastępczy. Było to spowodowane brakiem dostatecznej ilości gablot. Mamy nadzieję, że będziemy mogli w niedalekiej przyszłości obejrzeć również pieniądze zastępcze wykonane z innych materiałów.

Wystawa cieszyła się sporym powodzeniem wśród mieszkańców Jeleniej Góry, kuracjuszy i turystów. Cieszy, że największe zainteresowanie budziły bony w języku polskim z okresu plebiscytu i III Powstania Śląskiego. Szczególną uwagę zwracała seria bonów z Bielszowic, na których przedstawiono powstańca śląskiego na tle płonących domów i fabryk, a na odwrocie można było zobaczyć sceny z powstania, m.in. Wojciecha Korfańtego wygłaszającego odezwę wśród powstańców w dniu 3 maja 1921r., pochód ludności polskiej w dniu 11 maja 1921r. czy wkroczenie wojsk francuskich na Śląsk, celem rozdzielenia walczących stron. Jednak najbardziej interesującymi pieniędzmi zastępczymi z tamtego okresu były zwykłe skrawki papieru, wydarte z bloku z napisem "Komisariat Plebiscytowy dla Górnego Śląska" i podaną wartością 1 i 5 marek. Te małe karteczki służyły pracownikom Polskiego Komisariatu Plebiscytowego do dokonywania niezbędnych zakupów. Natomiast dużym zainteresowaniem zbiorowych wycieczek młodzieży szkolnej cieszyły się bony z barwnymi widokami historycznych zabytków, krajobrazów

i herbów miast śląskich. Tutaj na uwagę zasługiwały bony inflacyjne Jeleniej Góry i Sobieszowa przedstawiające panoramy Karkonoszy, Zamek Chojnik, pałac w Sobieszowie czy Śnieżkę.

Niezwykłe wrażenie na widzu oglądającym wystawę "Pieniądz zastępczy na Śląsku w latach 1914 - 1924" robił wysoki poziom graficzny i edytorski przedstawionych bonów pieniężnych. Gama kolorów cieszyła oczy. I tylko można było wzdychać, mając przed oczyma te skrawki barwnego papieru sprzed pół wieku.

Wystawa ta była godna obejrzenia nie tylko z powodu wyniesienia wielu pozytywnych wrażeń estetycznych, ale przede wszystkim dlatego, że można było zobaczyć walkę Polaków o Śląsk, o jego polskość i przynależność do państwa polskiego. To o tym w większości mówili tego pamiątką były prezentowane pieniądze zastępcze. Niech żałują Ci, co tej wystawy nie obejrżeli.

Należy tylko żałować, że opracowany przez Kol. Janusza Ptaszyńskiego katalog wystawy nie został wydrukowany w terminie i nadal zalega w drukarni. W przyszłości przy organizacji podobnych wystaw należy mieć na uwadze wyłożenie "Księgi pamiątkowej", która będzie tę wystawę dokumentować jak i będzie najlepszą recenzją.

Janusz Milewski

HISTORIA I RANGA GROSZA W EUROPEJSKICH SYSTEMACH MONETARNYCH.

Słowo "grosz" pochodzi od łacińskiego słowa GROSSVS oznaczającego - wielki.

Grosze jako monety srebrne o wartości paru denarów zaczęto wybijać w końcu XII wieku w miastach włoskich, a w szczególności w Genui /1172/, Florencji /1182/ i Wenecji /ok. 1200/. Z uwagi na fakt, że był on przeciwieństwem "małych" denarów /po włosku piccoli/ został dlatego nazwany "grubym" denarem czyli groszem /grosso/.

Nazwa grosz w systemach monetarnych przyjęła się również dzięki francuskiemu królowi Ludwikowi IX, który w 1266 roku kazał wybić w Turonie srebrne monety, cięższe od denarów - zwane groszami turońskimi /grossi Turonenses/. Waga tych monet wynosiła 4,20 grama srebra próby 958 a równały się one 12 - tu denarom.

Grosze turońskie bardzo szybko rozpowszechniły się w Europie Zachodniej /głównie w Niderlandach i księstwach niemieckich oraz w innych krajach/ pod różnymi nazwami: gro, grosso, groschen itp. Zawartość srebra w groszach była niejednakowa i systematycznie malała. Pojawienie się groszy oznaczało w Europie początek nowego okresu monetarnego następującego po okresie denarowym.

W Europie Środkowej bicie podobnych groszowi rangą monet rozpoczęto w Czechach około roku 1300 i nazwano je groszami praskimi. Grosze te miały poważny wpływ na systemy monetarne - Węgier, Polski oraz Rusi Halicko-Wołyńskiej.

Mimo obniżenia rangi grosza praskiego za czasów panowania Władysława IV, były one nadal podstawą systemów monetarnych ziem Ukrainy od XIV do XVIIw, a od 1329 Węgier oraz Polski od 1338r /były to grosze krakowskie/.

Nowy okres w historii grosza to okres, gdy grosz stał się monetą zdawkową z różnorodnymi lokalnymi odmianami najpierw jako 1/21 następnie 1/24, 1/36 itd. talara.

W 1654 roku w Rosji pojawiły się grosze miedziane, równoważne dwom kopiejkom, a od XVIII do XIXw groszami nazywano wszystkie dwu-kopiejkowe monety.

Po reformie monetarnej w Rosji w latach 1839-1843 grosz zaczęto nazywać denegoj z uwagi na wprowadzenia do obiegu monet dwujęzycznych polsko-rosyjskich.

Wróćmy do roli grosza w polskich systemach monetarnych. Historia grosza na ziemiach zachodnich rozpoczęła się od groszy tzw. krakowskich. Groszami krakowskimi nazywamy srebrne monety polskie z okresu panowania Kazimierza III wybite w niewielkich ilościach w latach 1360-1370. Średnia waga tych groszy wynosiła

3.10 grama srebra próby 775. Na awersie grosza krakowskiego umieszczono koronę królewską, oraz napis w dwóch wierszach: "KASIMIRUS PRIMUS DEI GRACIA REX POLONIE" tzn. "Kazimierz Pierwszy z Łaski Bożej Król Polski". Natomiast na rewersie widniał orzeł jako herb państwa polskiego oraz napis "GROSSI CRACOVIENSES" tj. "Grosz Krakowski".

Po długiej przerwie w emisji grosza wybijanie groszy krakowskich wznowił Zygmunt I w roku 1526. Jakościowo były to znacznie gorsze monety, gdyż ważyły już tylko 2.059 grama srebra próby 375.

Prawie że jednocześnie na Litwie rozpoczęto emisję nieco lepszych groszy litewskich /4 litewskie grosze = 5-ciu polskim/.

Bicie groszy krakowskich miało miejsce w pięciu mennicach: Krakowie, Wilnie, Toruniu, Gdańsku i Elblągu.

Natomiast w czasach Zygmunta Augusta grosze krakowskie były bite tylko w Wilnie.

W latach 1578 - 1580 król Stefan Batory przeprowadził reformę polsko-litewskiego systemu monetarnego ujednolicając go. Tak więc polskie i litewskie monety stały się jednakowe zarówno pod względem wag jak i typów. Wybijano je w mennicach Wilna, Olkusza, Malborka, Gdańska oraz Rygi.

W czasach Zygmunta III Wazy w dalszym ciągu wybijano grosze krakowskie w Olkuszu, Bydgoszczy, Krakowie, Poznaniu, Wilnie i Gdańsku /do 1627r/.

Po roku 1569, polskie i litewskie grosze znalazły się w obiegu na ziemiach ukraińskich i białoruskich, co znalazło potwierdzenie w licznych wykopaliskach na tychże terenach.

W czasach Jana Kazimierza grosze były wybijane z bilonu tzn. metalu o małej zawartości srebra, a od 1752 roku już tylko z miedzi. Natomiast Stanisław August /1764-1795/ wypuszczał emisje groszy miedzianych /30 groszy miedzianych równało się złotówce/ oraz srebrne /4 srebrne grosze równały się złotówce/.

Po rozbiorach Polski, Austria wprowadziła grosze miedziane w roku 1794 oraz Prusy w latach 1796 - 1798. Emisja grosza miała również miejsce w Księstwie Warszawskim /1810 - 1814/ i Poznańskim w 1816 roku.

Od roku 1924 grosz znów stał się częścią systemu monetarnego Polski, a o wyborze nazwy "grosz" na pieniądz zdawkowy odrodzonej ojczyzny przesądziła wielowiekowa tradycja i ścisły związek grosza z polskim systemem monetarnym. Do naszych czasów nazwa "grosz" przetrwała jeszcze w Austrii jako nazwa monety zdawkowej równej 1/100 szylinga.

Edward Kosiński

"MEDALE JELENIOGÓRSKIE W LATACH 1945 - 1985"

Dwóch członków Koła Kolekcjonerów i Numizmatyków Kol.Kol., Janusz Milewski i Janusz Ptaszyński postanowiło podjąć się opracowania monografii - katalogu zjawiska pod nazwą "Medale Jeleniogórskie". Medalierstwo jest jednym z przejawów działalności plastycznej, która dzięki swej jedynej formie, jakim jest medal może zarejestrować ważne i znaczące wydarzenia tak dla całego kraju, jak i regionu czy miasta. Również w Jeleniej Górze odnotowywano przy pomocy medali zdarzenia istotne dla miasta i jego mieszkańców w okresie powojennym; w okresie czterdziestoletniej historii miasta w Polsce Ludowej. Dlatego też istotnym jest zarejestrowanie wybitych do tej pory medali w Jeleniej Górze i związanych z Jelenią Górą, jako przejawów przeszłej i obecnej aktywności miasta i jego mieszkańców, jako materialnych dokumentów wydarzeń, które przeszły do historii Jeleniej Góry. Okres objęty wspomnianym opracowaniem zawierałby się w latach 1945 - 1985. Opracowanie takie miałyby również duże znaczenie wobec prawdopodobnego rozproszenia wśród ludzi dotychczas wybitych medali. Opracowanie objęłoby tylko te medale, które zostały wybite dla upamiętnienia wydarzeń bezpośrednio związanych z Jelenią Górą i jej mieszkańcami, a więc medale

honorowe, okolicznościowe, wyróżniające, wybite przez władze miejskie /powiatowe/ Jeleniej Góry, władze wojewódzkie województwa jeleniogórskiego, partie polityczne, organizacje młodzieżowe i społeczne, towarzystwa, zakłady pracy i instytucje, komitety organizacyjne różnych imprez i uroczystości, itp. Prawdopodobnie wydano w okresie 1945 - 1985 około 100 medali. Konsekwencją dokonania takiego opracowania byłoby wydanie go w formie druku zwartego oraz zorganizowanie wystawy jeleniogórskich medali. Do tej pory udało się zainteresować tą sprawą Muzeum Okręgowe w Jeleniej Górze oraz Karkonoskie Towarzystwo Naukowe.

Autorzy opracowania tą drogą zwracają się do wszystkich Kolegów o zgłaszanie informacji na temat medali związanych z Jelenią Górą. Pomoc ta może mieć istotne znaczenie dla właściwego przygotowania katalogu.

JM.

GENEZA ZŁOTÓWKI./I/

Zastanawia nas, szczególnie kolekcjonerów-numizmatyków pochodzenie nazwy naszego pieniądza - złoty.

Skąd taka, a nie inna nazwa?

Od kiedy złoty, jako określenie polskiej jednostki monetarnej, pojawił się w naszym nazewnictwie?

Jakie jest powiązanie złotego z nazwą szlachetnego metalu - złota?

Nazwa-złoty pojawiła się w dziejach naszego państwa w okresie Renesansu, w okresie dynamicznego rozwoju gospodarczego, kiedy, mówiąc językiem współczesnym, nastąpiło znaczne podwyższenie stopy życiowej. Wzrost wymiany towarowej, rozwój handlu automatycznie spowodował większe zapotrzebowanie na pieniądź o wyższej sile nabywczej od powszechnie używanego w tym okresie grosza. Grosz, który zastąpił denara w XV w, był monetą zbyt małą i stąd niewygodną w użyciu.

Coraz częściej i liczniej pojawiały się na naszych terenach obce monety złote, głównie dukaty węgierskie, które ludność zaczęła

nazywać - z racji koloru i kruszczu - czerwonymi złotymi. Złoty ^{1/} w początkowym okresie nie miał odpowiednika w monecie - był tylko jednostką teoretyczną, obrachunkową, odpowiadającą od 1496 roku, tj. za czasów Jana Olbrachta, aż do 1924 roku - 30 groszom ^{2/}.

Za panowania Zygmunta I Starego /1506-1548/ pojawiła się polska złota moneta nazywana "czerwonym złotym polskim". Był to dukat wybity w 1529r z pięknym portretem króla na awersie i jakże ciekawą sentencją na rewersie: "Sprawiedliwy jako palma zakwitnie".

Była to praktycznie pierwsza, poza symbolicznym dukatem Łokietka, polska moneta złota.

Dotychczas Polska, jako jedyny kraj chrześcijański, nie biła złotej monety.

Czerwony złoty polski - dukat Zygmunta I osiągnął od razu kurs 45 groszy srebrnych, czyli półtora złotego obłożeniowego.

Kurs czerwonego złotego polskiego systematycznie wzrastał i za panowania Zygmunta III Wazy wyniósł 4 złote tj. 120 groszy, aby za Jana Kazimierza osiągnąć równowartość 6 złotych srebrnych tj. 180 groszy srebrnych. Dukat Zygmunta I wybity został w bardzo małym nakładzie i chociaż miał charakter monety obiegowej, praktycznie spełniał funkcje prestiżowe, podkreślając potęgę polskiego króla panującego wówczas na ogromnym terytorium zamieszkiwanym przez około 8 mln ludzi ^{3/}.

Szerszy, obiegowy charakter czerwonego złotego polskiego wiąże się z kobietą, z Elżbietą, żoną Zygmunta II Augusta. Wniosła ona Zygmuntowi Augustowi w posagu w 1548 roku m.in. 105 kg złota ^{4/}. Król miał więc z czego bić znaczne ilości czerwonych złotych polskich, które weszły już do powszechnego użytku. Za panowania ostatniego z Jagiellonów - Zygmunta Augusta zawarto między Polską

1/ Złoty, polska jednostka monetarna; złoty polski, dawny pieniądz polski, równy w XV - XIXw - 30, od 1924r - 100 groszom; pierwszą monetą polską o wartości złotego był tzw. półkopek /1564r, bity ze srebra/; podczas powstania 1830 - 31 emitowano po raz pierwszy złoty jako banknot. Mała Encyklopedia PWN, W-wa 1976r. str.931.

2/H.Cywiński; Życie pieniądza, KiW 1961, str. 184

3/St. Herbst, Polska Tysiąclecia, W-wa, 1975. str.95.

4/T. Karkowski, Tysiąc lat monety polskiej, Kraków, 1974, str 140

a Litwą unię zwaną Lubelską, która przewidywała posiadanie wspólnego, razem wybieranego króla, wspólny sejm, senat i co nas najbardziej interesuje-wspólną monetę tej samej wartości^{5/}.

Ten krótki rys historyczny jest niezbędny, aby wyjaśnić powstanie ziótówki z Litwą.

Właśnie na Litwie w 1564 roku z polecenia króla wybito piękną monetę zwaną półkopkiem litewskim Zygmunta Augusta. Moneta ta uważana jest za pierwszą ziótówkę w polskim mennictwie^{6/}, ale nie przez wszystkich historyków.

CDN

Kazimierz Chwedorowicz

WIADOMOŚCI KOŁA KOLEKCJONERÓW NUMIZMATYKÓW.

1. Za "Biuletynem Numizmatycznym" nr 1 - 2 z 1985 roku informujemy, że w 1984 roku ukazały się monety PRL :
monety obiegowe:

- 50 groszy, Al, wzór z 1957r. nakł. 44 210 000,
- 1 zł., Al, wzór z 1957r. nakł. 61 036 000,
- 2 zł, mos. wzór z 1975r. nakł. 59 998 500,
- 5 zł, mos. wzór z 1975r. nakł. 85 597 600,
- 10 zł, "Prus", Cu-Ni, wzór z 1975r. nakł. 19 063 600,
- 10 zł, nowy wzór, Cu-Ni, ø 25, proj. E.Tyc - Karpińska, nakł. 15 755 600,
- 20 zł, nowy wzór, Cu-Ni, ø 26,5, proj. E.Tyc - Karpińska, nakł. 12 703 100,
- 100 zł, "Witos", Cu-Ni, ø 29,5, proj. rw. T. Tchórzewski, nakł. 1 530 100,
- 100 zł, "40 Lat PRL", Cu-Ni, ø 29,5, proj. rw. E. Olszewska - Borys, nakł. 2 594 500,

5/ J.A. Gierowski, Historia Polski 1505-1764, W-wa, 1984r., str. 107.

6/ Mała Encyklopedia PWN, W-wa 1976, str. 931.

monety nieobiegowe:

- 200 zł, "Olimpiada w Sarajewie", Ag 750, 17,6g, ϕ 33, proj. rw. S. Wątróbska-Frindt, nakł. 15 000,
- 200 zł. "Olimpiada w Los Angeles", Ag 750, 17,6g, ϕ 33, proj.rw. E.Tyc-Karpińska, nakł. 16 000,
- 500 zł. "Łabędź z małymi", Ag 625, 16,5g, ϕ 32, proj. E.Olszewska-Borys, nakł. 10 000,
- 1000 zł. "Witos" - próba, Ag 625, 16,5g, ϕ 32, proj.rw. J.Potępa, nakł. 3 000,
- 100 zł. "40 Lat PRL" - próba, Ag 625, 16,5g, ϕ 32, proj.E.Tyc-Karpińska, nakł. 2 004,
- 1000 zł. "Łabędź" - próba, Ag 625, 16,5g, ϕ 32, proj. E.Olszewska-Borys, nakł. 5 700.

2. W Stargardzie Szczecińskim odbyło się ogólnopolskie spotkanie numizmatyków. Miała tam również miejsce aukcja monet. Wynika z niej, że ceny monet klasycznych Polski przedrozbiorowej, dobrze zachowanych nie uległy obniżce, natomiast monety z okresu II Rzeczypospolitej i pamiątkowe monety Polski Ludowej znacznie potaniały. Oto uzyskane ceny za niektóre monety w czasie aukcji:

talar koronny Władysława IV z 1633r	- 56 000zł,
talar koronny Zygmunta III z 1626r	- 45 000zł,
ternale łobżenickie z lat 1624 i 1627	- po 2 500zł
1zł z 1924r	- 5 000zł
1zł z 1925r	- 2 400zł
2zł z 1925r	- 4 000zł
10zł "Sobieski" i "Traugutt"	- po 5 300zł
200zł "XXX Lecie PRL" z 1974r	- 700zł

"Słowo Polskie", 1985, nr 131. JM

3. Nowe monety w 1986r.

Emisje nowych monet w 1986 roku przedstawiają się bardzo ciekawie. Łącznie z monetami, które przeszły poślizgiem z 1985r. ukazą się następujące: 1. seria królewska - Przemysław i Władysław Łokietek w miedzioniku i w srebrze.

2. ochrona przyrody - wiewiórka i sowa w srebrze,
3. sport: Mundial 500 i 1000zł w srebrze oraz obiegowe 100zł w miedzioniku,
4. okolicznościowe: Narodowy Czyn Pomocy Szkole 200 i 1000zł w srebrze,
40 Lecie Narodów Zjednoczonych w srebrze i miedzioniku,
Pomnik-Szpital Matki Polki w srebrze.

A więc drenaż kieszeni kolekcjonerskich w pełnym toku. Nabycie powyższych monet pochłonie kilkadziesiąt tysięcy złotych. Na szczęście nie wszystkie monety będą tak łatwo dostępne, a wykupienie ich nie jest obowiązkowe. Na pewno taniej wyniesie abonament etykiet zapalozanych.

JP.

Okładka:

Kwartnik Bolka II

Jelenia Góra została założona w 1108 roku przez Bolesława Krzywoustego. Znaczna rozbudowa miasta nastąpiła w 1241 roku za panowania Bolesława Łysego-księcia legnickiego. Z kolei miasto weszło w skład księstwa świdnicko-jaworskiego, a w 1392 roku przeszło we władanie korony czeskiej. W dziejach szych Jelenia Góra nigdy nie posiadała mennicy i nie biła monet. Dlatego też na winiecie naszego periodyku figuruje kwartnik bity na początku XIV wieku dla księcia Bolka II w mennicy lwóweckiej, położonej najbliżej naszego miasta. Awers przedstawia herb piastów śląskich - orla bez korony z przepaską na piersi, na rewersie zaś hełm rycerski z pióropuszem. Napis głosi, że jest to moneta Bolka-księcia śląskiego.

JP.

Przygotował Janusz MILEWSKI. Numer zamknięto 31.12.1985r.

Do użytku wewnętrznego
